

Alina Gut

ASYMILACJA CUDZOZIEMCÓW A PATRIOTYZM LOKALNY W POLSCE

Ważnymi konstruktami tożsamości człowieka są poczucie przynależności do grupy i odniesienie do własności i „swojskości” wyznaczonego terytorialnie obszaru. Na przeciwstawnym biegunie relacji „moje” i „nasze” znajduje się to, co „obce”, „nie moje” i „nie nasze”. W niniejszym artykule omówione zostaną dwa typy relacji wobec „obcości” – gościnność oraz asymilacja.

1. Gościnność – wartość kultury narodowej

Polacy to naród słynący na całym świecie z gościnności i otwartości wobec przybyszów. Już w XVII w. obcokrajowcy przybywający do Rzeczypospolitej wiedzieli, z licznie powstających wtedy dzienników podróży, o tym, jak nacja ta chętnie wita gości [Lewandowska 2010]. Zwyczaj gościnności jest w kulturze polskiej uznawany za jedną z najbardziej wartościowych postaw wobec drugiego człowieka – odnoszących się do takich cnót jak serdeczność i bezinteresowna życzliwość. Gościnność stała się kategorią wspomagającą mitologizację dawnych, dobrych czasów [Pisarek 2014, 4].

L. Dyczewski podaje czternaście najczęściej powtarzających się wartości kultury polskiej, które można uznać za najbardziej typowe: 1) rodzina, rodzinność, dom; 2) wspólnotowość, poczucie wspólnoty; 3) umiłowanie dziecka i ważna rola kobiety; 4) wrażliwość na wartości transcendentalne i *sacrum*, religijność; 5) irracjonalizm, uczuciowość, romantyzm; 6) wewnętrzna wolność, godność osobista, honor, indywidualizm; 7) zdolność przebaczenia, brak mściwości i okrucieństwa; 8) gościnność, towarzyskość, hojność; 9) gotowość do poświęceń i ofiary, poczucie służby;

DR ALINA GUT, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie; adres do korespondencji: ul. Sienkiewicza 4, 05-410 Józefów, Polska; e-mail: alina.gut@wsge.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-7251-9520>

10) umiłowanie wolności, patriotyzm; 11) optymizm, nadzieja wbrew nadziei; 12) otwartość na inne kultury, tolerancja, uniwersalizm; 13) szacunek dla pracy twórczej; 14) demokracja, obywatelskość i krytycyzm wobec władzy [Dyczewski 1993, 64]. Wartości te mają nierozzerwalny związek z historią kraju i losami narodu [Samsel 2009, 279]. Określają też istotę i charakter polskiego patriotyzmu. To przez zaszczipianie tych wartości w kolejnych pokoleniach aktualizuje się on w przymiotnikach „nasze”, „polskie”, „patriotyczne”.

„Z punktu widzenia historii kultury, przed epoką państw narodowych »patriotów« motywowało głównie uczucie przywiązania i przynależności do konkretnego miejsca w geograficznej przestrzeni. Dopiero później ten pierwotny sens został rozszerzony na o wiele bardziej abstrakcyjne pojęcie »miłości do narodu«” [Burszta 2005, 102]. W. Burszta opisuje ten proces cyklicznie. Jego zdaniem dzisiaj zauważalny jest odwrót patriotyzmu w kierunku wspomnianych korzeni. „Wielką karierę robi pojęcie ojczyzn lokalnych – odnajdowanych po latach, konstruowanych, niekiedy wręcz intencjonalnie projektowanych na gruzach dawnej etniczności” [tamże]. Owe konstrukty mogą dotyczyć zarówno tzw. ojczyzn ideologicznych, jak i ojczyzn prywatnych.

Pamięć o historii przodków, o ich ziemi, o ich wierze, o ich kulturze, przyczynia się do wiązania tych wartości w procesie internalizacji z szerszymi kręgami niż zinstytucjonalizowane wspólnoty rodzinne, religijne, czy sąsiedzkie. Wielu regionalistów „preferuje tradycyjne relacje na linii patriotyzm-regionalizm: «Kto kocha swoją małą ojczyznę, to kocha tę wielką Polskę, bo ona składa się z tych małych osobistych» – deklaruje Teresa Juraszek, regionalistka z Pewli Wielkiej w ziemi żywieckiej. Z kolei Jan Majewski, regionalista z Brzegu na Opolszczyźnie, który – jak sam deklaruje – zarówno regionalizm, jak i patriotyzm „wyniósł” z rodzinnego domu (w młodości był m.in. zaangażowany w walkę w szeregach Armii Krajowej) twierdzi: „[...] każdy region stanowi składową część naszego kraju i w związku z tym powinien być traktowany w ścisłej jedności z Polską. W procesie poznawania regionu należy podkreślać powiązanie lokalnego z ogólnym również dlatego, aby mieszkańcy regionu zawsze czuli się obywatelami Polski” [Kasprzyk 2016, 270-71].

Między ojczyzną ideologiczną a ojczyzną prywatną istnieje wyraźna relacja hierarchiczna. Ojczyzna prywatna, zdaniem M. Ossowskiego, to środowisko – terytorium i jego mieszkańcy – pozostający w pamięci jednostki, z którymi się ona utożsamia, gdzie spędziła znaczącą część życia, np. okres dzieciństwa [Ossowski 1984, 26]. Natomiast „ojczyzna ideologiczna to obszar, z którym jednostka jest związana nie poprzez swoje bezpośrednie, osobiste przeżycia względem tego terytorium i wytworzone drogą tych przeżyć nawyki, lecz poprzez swą przynależność do pewnej zbiorowości, do zbiorowości, która jest owemu terytorium jakoś przyporządkowana. Rola czynników osobistych w stosunku jednostki do ojczyzny ideologicznej to już sprawa interferencji ojczyzny prywatnej i ojczyzny ideologicznej [Tenże, 73].

Odwołując się do definicji zaproponowanej przez L. Dyczewskiego, patriotyzm lokalny można rozpatrywać zatem jedynie w kontekście więzi ideologicznej z wyraźnie zarysowanymi wartościami, takimi jak: rodzina, wspólnota, *sacrum*, romantyzm, honor, poczucie służby, umiłowanie wolności, optymizm, szacunek dla pracy, obywatelskość, tolerancja i gościnność.

„Patriotyzm lokalny uwzględniający idee wielokulturowości na plan pierwszy wysuwa hasło tolerancji, a zatem uwzględniania rozmaitych etnosów, które w perspektywie historyczno-kulturowej kształtowały oblicza regionów lub nadal są tam obecne. Regionalizm kojarzony z tak pojmowanym patriotyzmem lokalnym jest ideą całkowicie pokojową, nastawioną na dialog. Odstępstwa od niej mają swoje własne nazwy – separatyzm, szowinizm etniczny, irredentyzm [...]” [Kasprzyk 2016, 267-68].

Geocentryczny charakter patriotyzmu stawia wyraźną granicę pomiędzy tym, co „obce”, a tym, co „swoje”. Sprawia to, że cechą konstytutywną gościnności jest asymetria wpisana w charakter relacji przyjmowanego i przyjmującego [Pisarek 2014, 209]. Zdaniem A. Pisarka, „aby gościnność zaistniała, konieczne są metaforyczne drzwi. Jeśli ich nie ma, nie ma również gościnności [...]. To właściciel posiada klucze i jako jedyny może ustalać warunki, na których obcy u niego przebywa” [Pisarek 2010].

Gość to „człowiek odwiedzający drugiego w jego domu” [Długosz-Kurczabowa 2008, 222]. Gość tym samym potwierdza, że przybywa nie do swego, lecz do obcego domu, gdzie nie jest gospodarzem. M. Gordon

– amerykański badacz zagadnienia asymilacji – również ujmuje ten proces w perspektywie dwóch grup: dominującej i adaptującej się [Gordon 1964, 10-47]. Według H. Kubiaka, asymilacja jest procesem wzajemnego przenikania się kultur [Kubiak 1975, 91] – to, co „obce”, staje się „nasze”, a to, co „nasze”, staje się „obce”. Zatem zgodnie z tymi definicjami, gościnność i asymilacja wzajemnie się wykluczają.

2. Asymilacja – proces wymiany wartości kulturowych

Asymilacja to ciąg przemian strukturalnych, kulturalnych i osobowościowych, jakim podlega jednostka lub grupa społeczna. Przy czym każdy z tych rodzajów przemian przebiega w różnym tempie, a najdłużej następuje przemiana osobowości [Kubiak, Paluch i Babiński 1980, 97], przez co rozumieć należy mentalność, a więc codzienny sposób funkcjonowania osoby lub grupy przyjmowanej.

M. Budyta-Budzyńska wskazuje na cztery wymiary „wchodzenia” imigranta w społeczeństwo przyjmujące: 1) ekonomiczny związany z rynkiem pracy; 2) kulturowy związany z kompetencjami językowymi i kulturowymi; 3) społeczno-polityczny związany z interakcjami społecznymi i działalnością polityczną; 4) tożsamościowy związany z poczuciem wspólnoty i identyfikacją narodową [Budyta-Budzyńska 2011, 48-49].

Asymilacja w wymiarze kulturowym „to proces i stan będący wynikiem kontaktów z inną grupą etniczno-kulturową, w których rezultacie następuje zmiana zachowań członków grupy mniejszościowej i przyjęcie przez nich kultury i identyfikacji innej grupy” [tamże]. Ten rodzaj asymilacji, zdaniem I. Jakimowicz-Ostrowskiej, polega na wzajemnym przenikaniu i przemierzaniu się wartości istotnych dla społeczeństw przyjmującego i przyjmowanego. Wyróżnia ona trzy podstawowe etapy asymilacji kulturowej społeczeństwa: 1) monizmu etnocentrycznego, polegającego na ograniczeniu się do kontaktów niemal wyłącznie w kręgu kultury własnego kraju; 2) pluralizmu kulturowego, czyli przyswajaniu cech nowej kultury mimo dalszego pozostawania pod istotnym wpływem tradycji własnego kraju; 3) asymilacji pełnej, cechującej się utratą cech kulturowych kraju pochodzenia mimo świadomości swojej przeszłości [Jakimowicz-Ostrowska 2007, 262].

3. Przykłady inicjatyw wspierających asymilację cudzoziemców w Polsce

Przykładem wcielenia modelu gościnności w rozumieniu A. Pisarka do lokalnej polityki społecznej są organizowane raz w miesiącu spotkania w jednym z lubelskich domów kultury. Podczas tych konwersatoriów imigranci zamieszkujący Lublin rozmawiają „o lubelskich instytucjach kultury – co robią i co mogłyby robić dla nowych mieszkańców i mieszkanki (nie zawsze mówiących po polsku)”¹.

Kolejnym przykładem ww. modelu jest promowana przez Gdański Urząd Miasta inicjatywa „łączy nas GDAŃSK”. Na internetowej stronie kampanii można przeczytać: „Jedno miasto jest w stanie pomieścić w sobie wiele kultur, tradycji i historii i połączyć je, zyskując nową jakość. Przeczytasz tu o wydarzeniach kulturalnych i edukacyjnych o charakterze włączającym i integrującym, które wskazują na to, co łączy. Poznasz historie i punkty widzenia Gdańszczan i Gdańszczanek, którzy przybyli tu z różnych stron Polski i świata, poznasz osoby, które swoją postawą i zaangażowaniem wspierają proces integracji imigrantów w mieście. Dowiesz się, jak ŁĄCZY NAS GDAŃSK i co sprawia, że cudzoziemcy chcą w nim zostać”².

Część tego typu inicjatyw jest współfinansowana z funduszy państwowych i unijnych. Przykładem jest realizowany przez Dolnośląski Urząd Wojewódzki projekt „Bezpieczna przystań” mający na celu wypracowanie metod „skutecznego zarządzania różnorodnością kulturową, z korzyścią dla lokalnej społeczności, gospodarki i edukacji”, m.in. poprzez kursy językowe i adaptacyjne dla obcokrajowców, realizację kampanii i cyklicznych spotkań dla pracodawców i targów pracy, oraz ułatwienie migrantom adaptacji oraz akceptacji norm i obyczajów kraju przyjmującego poprzez ofertę działań wprowadzających cudzoziemców w zasady funkcjonujące w Polsce, w tym w zakresie informacji o prawach i obowiązkach, rynku pracy, strukturach społecznych i kulturze³. Tego rodzaju działania wyraźnie

¹ <https://labirynt.com/dla-cudzoziemcow-cudzoziemek/> [dostęp: 28.03.2021].

² <https://www.gdansk.pl/laczy-nas-gdansk/kampania?lang=pl> [dostęp: 28.03.2021].

³ <https://duw.pl/pl/urząd/projekty-realizowane-pr/integracjaadaptacjaakce/14573,Ogolne-informacje-o-projekcie.html> [dostęp: 28.03.2021].

zmierzają do przystosowania społeczności przyjmowanej do zasad panujących w kraju przyjmującym.

Inicjatywę mającą na celu asymilację cudzoziemców realizuje Fundacja EMIC, m.in. w gminie Dragacz. Na profilu społecznościowym opisano Fundację EMIC jako wspierającą migrantów i uchodźców w stawianiu pierwszych kroków w Polsce głównie w województwie kujawsko-pomorskim w celu osiągnięcia przez nich niezależności⁴. W Dragaczu kluczowymi podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz integracji cudzoziemców są: urząd gminy, sołectwa, gminny ośrodek kultury, gminny ośrodek pomocy społecznej, kościół, organizacje pozarządowe, ośrodek dla cudzoziemców, policja, lokalni przedsiębiorcy, przychodnia zdrowia i placówki oświatowe. Zgodnie z raportem zamieszczonym na stronie internetowej Fundacji, imigranci włączani są w zebrania rad sołectw i pomagają w organizacji kulturalnych i sportowych wydarzeń. Personel przychodni, urzędnicy i policjanci szkoleni są w zakresie komunikacji międzykulturowej. Policja przygotowuje dla zamieszkujących gminę imigrantów broszury informacyjne na temat obowiązujących praw, przepisów i norm. Ośrodek dla cudzoziemców m.in. zapewnia swoim podopiecznym pomoc prawną. Organizacje pozarządowe inicjują lekcje nauki języka polskiego dla imigrantów⁵. Program Fundacji EMIC realizuje zatem trzy z czterech wymiarów „wchodzenia” imigranta w społeczeństwo przyjmujące: 1) pozycjonowania ich w rynku pracy; 2) nabycia przez nich kompetencji językowych i kulturowych; 3) włączenia ich w struktury społeczno-polityczne. Czwarty ze wskazanych przez M. Budytę-Budzyńską wymiarów, czyli identyfikacja ze społecznością przyjmującą [Jakimowicz-Ostrowska 2007, 262] stanowi w tym przypadku efekt realizowanych działań.

Model ten pobrzmiewa również w programach instytucji centralnych państwa. Dnia 8 września 2020 r. Najwyższa Izba Kontroli wystąpiła do Ministra Edukacji z wnioskiem o:

„– podjęcie działań zmierzających do wykorzystania środków wyodrębnianych corocznie w budżecie Ministra na centralne programy kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli prowadzących zajęcia

⁴ <https://www.facebook.com/FundacjaEmic/> [dostęp: 28.03.2021].

⁵ <http://wieloglos.emic.com.pl/lokalne-systemy-integracji-uchodzcow-w-praktyce/14-podmioty-lsicu-dragacz/> [dostęp: 28.03.2021].

z uczniami przybywającymi z zagranicy, na podstawie rozpoznanych potrzeb;

- uwzględnienie obszaru kształcenia dzieci przybywających z zagranicy w ramach zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez kuratorów oświaty;
- zainicjowanie współpracy z instytucjami i organami centralnymi w obszarze kształcenia dzieci przybywających z zagranicy w ramach koordynacji i realizacji polityki oświatowej państwa;
- wzmocnienie nadzoru nad realizacją projektów dotowanych w ramach realizowanych zadań publicznych poprzez prowadzenie bezpośrednich kontroli oraz żądania od beneficjentów stosownych dokumentów przy rozliczaniu zadania⁶. Dane Najwyższej Izby Kontroli wskazują ponadto, że podstawowym problemem nauczycieli w pracy z uczniami przybywającymi z zagranicy jest kwestia komunikacji (44% wskazań). „Zróżnicowanie poziomu znajomości języka polskiego wśród uczniów, posługujących się na co dzień różnymi językami, często uniemożliwia prowadzenie zajęć. [...] Ponad połowa szkół w ogóle nie podejmowała działań związanych z integracją uczniów cudzoziemców, uwzględniających ich specyficzne potrzeby kulturowe⁷. Dane te wskazują postulowaną przez władze centralne potrzebę unifikacji komunikacji, a jedyną możliwą drogą ku temu jest asymilacja cudzoziemców ze społecznością lokalną.

Podsumowanie

Patriotyzm, zarówno w wymiarze lokalnym, jak i narodowym, wyraża się w wartościach gościnności, tolerancji i otwartości na ludzi, również tych, którzy przynależą do obcego kręgu kulturowego. Jego geocentryczny charakter stawia jednak wyraźną granicę pomiędzy osobami odczuwającymi więź ideologiczną a przybyszami. Warunkiem gościnności jest nieprzekraczanie przez przyjmowanego granic wyznaczonych przez przyjmującego,

⁶ „NIK o kształceniu dzieci cudzoziemców i obywateli polskich powracających do kraju.” <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/ksztalcenie-dzieci-cudzoziemcow-i-powracajacych-do-kraju.html> [dostęp: 28.03.2021].

⁷ Tamże.

nie tylko z pełnym poszanowaniem kultury tego pierwszego, ale również z brakiem obustronnych działań zmierzających ku przyjęciu przez niego wartości przyjmującego. Wyklucza to tym samym wejście gościa w proces asymilacji kultury przyjmującego. W przestrzeni społecznej, szereg przykładów inicjatyw o charakterze lokalnym ukazuje dominację polityki asymilacyjnej państwa nad tradycyjnym modelem gościnności.

PIŚMIENNICTWO

- Budyta-Budzyńska, Małgorzata. 2011. „Adaptacja integracja, asymilacja – próba ujęcia teoretycznego.” <http://www.migracje.civitas.edu.pl/migracje/images/pdf/Adaptacja%20integracja%20asymilacja.pdf> [dostęp: 28.03.2021].
- Burszta, Wojciech. 2005. „Naród i kultura jako narracje.” W *Naród – Tożsamość – Kultura. Między koniecznością a wyborem*, red. Wojciech Burszta, Krzysztof Jaskułowski, i Joanna Nowak, 91-103. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Długosz-Kurczabowa, Krystyna. 2008. „Gość.” W *Wielki słownik etymologiczno-histeryczny języka polskiego*, red. Krystyna Długosz-Kurczabowa, 222-23. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dyczewski, Leon. 1993. *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Gordon, Milton M. 1964. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Jakimowicz-Ostrowska, Iwona. 2007. „Etniczność i asymilacja po obu stronach Atlantyku.” *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego* 2:254-63.
- Kasprzyk, Damian. 2016. „Patriotyzm lokalny – konteksty tożsamościowe.” *Zeszyty Wiejskie* 22:267-71.
- Kubiak, Hieronim, Andrzej Paluch, i Grzegorz Babiński. 1980. *Założenia teorii asymilacji*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kubiak, Hieronim. 1975. „Adaptacja społeczno-kulturowa emigrantów polskich. Założenia teoretyczne.” *Miesięcznik Literacki* 12:87-102.
- Lewandowska, Dorota. 2010. „Sławna polska gościnność.” https://www.wilanow-palac.pl/slawna_polska_goscinnosc.html [dostęp: 22.03.2021].
- „NIK o kształceniu dzieci cudzoziemców i obywateli polskich powracających do kraju.” <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/ksztalcenie-dzieci-cudzoziemcow-i-powracajacych-do-kraju.html> [dostęp: 28.03.2021].

- Ossowski, Stanisław. 1947. „Zagadnienia więzi regionalnej i więzi narodowej na Śląsku Opolskim.” *Przegląd Socjologiczny* 9, nr 1-4:73-124.
- Ossowski, Stanisław. 1984. *O ojczyźnie i narodzie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pisarek, Adam. 2010. „Przekroczyć gościnność. O granicach domu i państwa.” https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6891/pisarek_przekroczy-goscinnosc_anthropos_2010.PDF?sequence=1&isAllowed=y [dostęp 28.03.2021].
- Pisarek, Adam. 2014. „Gościnność polska. Próba interpretacji antropologicznej.” Rozprawa doktorska. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Samsel, Agata. 2009. „W kręgu polskich wartości narodowych.” W *Patriotyzm a wychowanie*, red. Elwira J. Kryńska, Joanna Dąbrowska, Agnieszka Szarkowska, i Urszula Wróblewska, 274-84. Białystok: Trans Humana.

Asymilacja cudzoziemców a patriotyzm lokalny w Polsce

Abstrakt

W Polsce na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci powstaje coraz więcej programów społecznych mających na celu asymilację cudzoziemców. Jest to efektem wzmożonej imigracji do naszego kraju obywateli państw, głównie zza wschodniej granicy. Polacy to naród, który szczyli się wielowiekową tradycją gościnności. Mimo to potrzeba asymilacji cudzoziemców zdaje się odzwierciedlać w zupełnie innych wartościach kulturowych. Konceptualizacja pojęć gościnności oraz asymilacji stwarza możliwość wysunięcia wniosków o przyczynach tego dysonansu.

Słowa kluczowe: patriotyzm, kultura narodowa, gościnność, asymilacja

Assimilation of Foreigners and Local Patriotism in Poland

Abstract

In Poland, over the past decades, more and more social programs aimed at the assimilation of foreigners have been created. This is the effect of increased immigration of citizens to our country, mainly from across the eastern border. Poles are a nation that prides itself on a centuries-old tradition of hospitality. Nevertheless, the necessity of assimilate foreigners seems to be reflected in completely different cultural values. The conceptualization of the concepts of hospitality and assimilation allows conclusions to be drawn about the causes of this dissonance.

Keywords: patriotism, national culture, hospitality, assimilation

Information about Author: DR. ALINA GUT, Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy; correspondence address: ul. Sienkiewicza 4, 05-410 Józefów, Poland; e-mail: alina.gut@wsge.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-7251-9520>